

Dick Krickus*

Mary Washington universitetas

Barack Obama ir saugumas Baltijos jūros rytiniame regione

Šis straipsnis aptaria kai kuriuos nuogaštavimus, kurie tvyro Baltijos jūros rytiniame regione ir yra susiję su Vašingtono išipareigojimu šio regiono šalių saugumui vadovaujant Barackui Obamai. Toks susirūpinimas, rodantis, kad Obamos Baltieji rūmai, matyt, buvo gana nedėmesingi, neturi jokio pagrindo. Pavyzdžiui, naujoji antibalistinė sistema, kurią JAV ketina dislokuoti Europoje, yra pranašesnė nei ta, kurią palaikė Busho administracija. Obamos kampanija siekiant atkurti santykius su Rusija pasitarnaus Europai. Ir dar, Obama jau pademonstravo, kad, siekdamas pagerinti JAV įvaizdį pasaulyje švelniomis priemonėmis, jis tuo pat metu ryžtingai rodo kietą kumštį Afganistane, kur Rusija yra paslaugi partneris. Iš to išplaukia, kad Vidurio ir Rytų Europos šalys turėtų paremti JAV siekį atkurti santykius su Rusija, nors sėkmė nėra garantuota. Savo ruožtu Rusija privalo atsižvelgti į Baltijos jūros rytinio regiono šalių interesus, jei tikisi produktyvių santykių su Vakarais. Tuo pačiu Europos Sąjunga privalo plėtoti tokią energetinio saugumo programą, kuri tenkintų ir energiją gaminančių, ir ją vartojančių šalių reikmes. Kol kas to nėra. Tikėtina, kad tai įvyks Europos Sąjungai imantis priemonių, būtinų reaguojant į įvairius ekonominius ir politinius iššūkius, keliančius grėsmę Europos Projektui. Vidurio ir Rytų Europos valstybės gali pasikliauti JAV parama, bet tam, kad jokiai priešišakai užsienio jėgai nesuteiktų progos pakenkti savo saugumui, šios šalys privalo spręsti korupcijos problemas savo visuomenėse ir ieškoti sąlyčio taškų, sprendamos nesutarimus su kaimynėmis.

Įvadas

Po 2008 m. Rusijos–Gruzijos karo, Vidurio ir Rytų Europos šalių vadovai susirūpino dėl išaugusios grėsmės saugumui. Jie atkreipė dėmesį į tai, kad pirmą kartą po šaltojo karo Rusijos tankai ėmė riedėti Europoje Maskvai atplėšus teritoriją iš suverenios valstybės. Buvo reiškiamas nusivylimas, kad galingiausios NATO narės, įskaitant ir Jungtines Valstijas, apibėrė Kremlių griežtais žodžiais, bet ne ryžtingais veiksmais. Nors Gruzija ir nebuvo NATO narė, ji, tarkim, buvo „laukiamajame“ ir buvo verta NATO apsaugos. NATO šaltokai reagavus į Rusijos agresiją, Vidurio ir Rytų Europos šalių analitikai klausė, ar, užpuolus jų šalis, būtų taikomas 5-asis straipsnis jų gynybai?¹

**Dr. Dick Krickus* – Mary Washington universiteto (Virdžinija, JAV) profesorius emeritas. 2010 m. dėstė Vytauto Didžiojo universitete. Adresas korespondencijai: 10136 Turnberry Place, Oakton, Virginia, USA, tel. +703-938-8140, el. paštas – rvkrickus@aol.com.

¹Daug Vakarų komentatorių apeliavo penkių dienų karą kaip įrodymą, kad prasidėjo naujas šaltasis karas. Pavyzdžiui, žr. Claire Bigg, “Georgia Woes Could Send Ripple Through Other Frozen Conflict,” *RFE/RL*, August 27, 2008.

Abejonių dėl saugumo daugiausia kilo Baltijos jūros rytiniame regione, kur Estija, Latvija, Lietuva ir Lenkija turi bendras sienas su Rusija. Jie buvo „priešakinėse fronto linijose“ ir dažnai buvo stipriai kritikuojami Kremliaus „griežtojo kurso“ atstovų dėl savo „antirusiškos politikos“. Karinė doktrina, pateisinanti jėgą siekiant apginti rusus, gyvenančius buvusioje sovietinėje erdvėje, kėlė nerimą. Tuo pat metu jie skundėsi, kad Rusija, pasinaudodama savo energijos ištekliais, siekia pakenkti jų ekonomikai ir pakirsti demokratiją. Daugeliu atveju šios šalys tapo aukomis kitų priešiško veiksmų, tokių kaip kibernetinės atakos.² Bet labiausiai jas trikdė tai, kad Rusijos kariniai daliniai rengė puolamuosius karinius mokymus prie jų sienų. Atsakydamos į tai, jos ragino savo Amerikos ir Europos sąjungininkus prisiminti Carlo Bildto pastebėjimą, kad geriausias Rusijos ketinimų matas yra tai, kaip ji traktuoja Baltijos šalių demokratijas.

Apmąstant NATO išipareigojimą Baltijos jūros rytinio regiono šalių saugumui, didžiausias rūpestis buvo siejamas su Jungtinėmis Valstijomis, kadangi jos yra Aljanso pagrindinė karinė jėga. Su tam tikru nerimu šios šalys stebėjo 2008 metų valdžios perdavimą Vašingtone. Skirtingai nuo kaimynų į vakarus, jos sutiko Baracko Obamos išrinkimą su nuogaštavimu, nes George'o W. Busho prezidentavimo metais santykiai buvo artimi. Jų atstovai taip pat dažnai susitikdavo su Respublikonų partijos veikėjais, kurie padėdavo rengti jų užsienio politikos darbotvarkes. Tarp kitų dalykų šios šalys buvo skatinamos remti Jungtinių Valstijų vienašališkus užsienio žygius ir tarnauti priešakinėse linijose, NATO siekiant plėstis į rytus. Jos priėmė tvirtinimus, kad respublikonai ryžtingesni nei demokratai santykiuose su Kremliumi, nors buvo svarių įrodymų, leidžiančių abejoti šia nuostata. Tai, pavyzdžiui, naivus Busho tvirtinimas, kad jis pažiūrėjo į Vladimiro Putino sielą ir jam patiko tai, ką pamatė; tai kad jis nesiėmė tiesioginių veiksmų prieš Rusijos invaziją į Gruziją; kad nepadėjo šiai įtraukti į karą šaliai siekti narystės NATO po to, kai Gruzijos nepriklausomybė atsidūrė pavojuje.

Nepaisant to, Obamą išrinkus prezidentu daug Vidurio ir Rytų Europos šalių komentatorių išreiškė susirūpinimą dėl jo administracijos išipareigojimo jų šalių saugumui. Jie citavo tris savo nuogaštavimų priežastis:

- Obama atsisakė antibalistinės raketų sistemos, kurią Bushas buvo numatęs dislokuoti Rytų Europoje. Jie laikė tai Maskvos pergale ir buvo pasipiktinę, kad Baltieji rūmai net nepasivargino pranešti jiems apie sprendimą, taip stipriai susijusį su jų saugumu.
- Obamos pasižadėjimas atkurti santykius su Rusija ir jo troškimas bendradarbiauti su Kremliumi siekiant pasaulio be branduolinio ginklo buvo įrodymas, kad kita Jalta jau horizonte.
- Obamos pažadas spręsti saugumo problemas ne kieto kumščio, o švelnėmis priemonėmis parodė, kad jis nesiryžta panaudoti karinę JAV galią. Tuo silpnas prezidentas padarė Amerikos sąjungininkus Europoje labiau pažeidžiamus Rusijos spaudimui.

² Žr. Richard J. Krickus, *Iron Troikas: The New Threat From The East*, Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, March 2006.

Šiame straipsnyje įvertinsime aptariamus tvirtinimus, parodysime, kad jie yra didžia dalimi nepagrįsti ir pateiksime išvadas apie Baltijos jūros rytinio regiono saugumo grėsmes iš Amerikos pozicijų.

1. Busho atsisakymas priešraketinės gynybos sistemos Rytų Europoje

2001 m. gruodžio 13 d. prezidentas George'as W. Bushas paskelbė, kad Jungtinės Valstijos pasitraukia iš 1972 m. Antibalistinių raketų sutarties (ABR). Tai galimai parengtų kelią JAV Nacionalinei priešraketinės gynybos sistemai (NRG). Ji susidėtų iš trijų dalių – viena būtų Aliaskoje, kita – Kalifornijoje, o trečioji – Rytų Europoje. Paskutiniu atveju projektas būtų sudarytas iš radarų sistemos Čekijoje ir priešraketinės sistemos Lenkijoje. Atsakydamas į Maskvos protestus, kad NRG kompromituoja jų branduolinį arsenalą, Bushas nurodė, jog Rytų Europos sistema maža ir nepajėgi anuliuoti milžiniškos Rusijos branduolinio smūgio jėgos. Ir tikrai, ji buvo suprojektuota tam, kad būtų galima tvarkytis su tokiais grėsmę keliančiomis šalimis, kaip Šiaurės Korėja ir Iranas, kurios kėlė mažesnę branduolinę grėsmę Jungtinėms Valstijoms ir jų sąjungininkėms.

Oficialūs Maskvos asmenys atsisakė priimti Busho projekto vertinimą. Jų būgštavimus dėl Prezidento motyvų sustiprino JAV branduolinės pozicijos apžvalga (BPA), išspausdinta 2002 m. Pagal pranešimus spaudoje šis slaptas dokumentas pabrėžė tris tarpusavyje susijusius NRG komponentus:³

- JAV branduolinio arsenalo modernizaciją (ir papildymą tikslia įprastine ginkluote su nedidelio pajėgumo branduolinio ginklo naikinamąja gėba), galinčią atgrasinti arba užkirsti kelią grėsmę keliančioms šalims ir judėjimams, grasinantiems JAV masinio naikinimo ginklais;
- nacionalinės raketinės gynybos sistemos, kuri kliudytų tokioms grėsmę keliančioms šalims, kaip Iranas ar Šiaurės Korėja, apipilti raketomis Jungtines Valstijas ir jų sąjungininkus, įrengimą;
- didelio masto nacionalinio JAV saugumo infrastruktūros atnaujinimą, kad ji taptų veiksmingesne ir našesne jėga.

Busho raketinės iniciatyvos sujungimas su NRG Rusijos pusei suteikė patikimą įrodymą, kad amerikiečiai siekia įgyti pirmojo smūgio gėbą.⁴ Kai kurie Amerikos analitikai palaikė šią niūrią išvadą. Suinteresuotų mokslininkų

³ Žr. Stephen Young and Lisbeth Gronlund, "A Review of the 2002 US Nuclear Posture Review," Union of Concerned Scientists Working Paper, May 14, 2002.

⁴ Žr. Pavel Felgenhauer, "Little Room For Compromise over Missile Defense," Washington, DC: Jamestown Foundation, December 11, 2008. Mažiau pesimistinį Rusijos vertinimą dėl JAV raketų projekto žr. Sergei Rogov, "Obama is Formulating a New American Strategy: A Priority of the US Missile Defense Program will be Development of a Regional Missile Defense System." Nezavisimoye Voyennoye Obozreniye, June 5, 2009.

sąjunga (*The Union of Concerned Scientists*) parengė studiją, kuri pavaizdavo PRG dar labiau provokuojančioje šviesoje. Du amerikiečių analitikai padarė išvadą, kad Jungtinės Valstijos geba suduoti pirmąjį smūgį Rusijai, nebijodamos būti nuniokotos atsakomojo antrojo smūgio.⁵

Bushas ignoravo Maskvos skundus, teigdamas, kad sistema negali anuliuoti milžiniškos Rusijos branduolinio smūgio jėgos. Dar daugiau, jis pažadėjo suteikti Rusijai detalią informaciją apie šį projektą. Visgi Rusijos analitikai negalėjo nekreipti dėmesio į svarbų pastebėjimą: JAV viceprezidentas Dickas Cheney'is ir gynybos sekretorius Donaldas Rumsfeldas buvo ilgalaikiai ir aktyviai NRG šalininkai. Jie niekino ginklų kontrolės iniciatyvas ir savo tikslu laikė JAV karinį dominavimą.⁶ Todėl Rusijos gynybos planuotojai nekantriai laukė jų pasitraukimo iš Amerikos politinės arenos.

Dar būdamas kandidatas į prezidentus, Obama leido suprasti, kad jis turi rimtų abejonių dėl dislokavimo sistemos, kuri neveikia taip, kad susidorotų su grėsme – Irano balistinių raketų arsenalu, kuris dar neegzistuoja. Jau būdamas prezidentas 2009 m. rugsėjo 17 d. jis paskelbė, kad atsisakyta Amerikos raketinio projekto Rytų Europoje dėl naujos sistemos, kuri būtų dislokuota iš pradžių jūroje, vėliau ore ir žemėje, ir kurios aiškus tikslas būtų atsakyti į trumpo ir vidutinio nuotolio Irano raketų grėsmę.⁷ Jo pareiškimas sukėlė ugningą kritikos audrą Jungtinėse Valstijose ir Rytų Europoje. Čia, jo kritikai sakė, glūdi įrodymas, kad jis traukiasi spaudžiant Maskvai ir taip elgdamasis kenkia Vidurio ir Rytų Europos šalių, Vašingtono sąjungininkių, saugumui.

Keletas buvusių Rytų ir Vidurio Europos vadovų, įskaitant Vaclavą Havelą, Lechą Valęsą ir Valdą Adamkų – visi, kurie suvaidino gyvybiškai svarbų vaidmenį jų šalims siekiant nepriklausomybės ir demokratijos – parašė laišką Obamai, abejodami šiuo sprendimu. Būtent, jie išreiškė rimtų abejonių dėl Vašingtono išpareigojimo Čekijos, Lenkijos ir Lietuvos saugumui. Šių vadovų požiūriu, Busho projektas tiesiogiai negynė jų šalių nuo „užsienio“ užpuolimo.⁸ Trumpai tariant, Vašingtono priesaika gerbti NATO sutarties 5-ąjį straipsnį įgautų daug didesnę svorį, jei užpuolimo „iš Rytų“ atveju būtų rizikuojama ir amerikiečių gyvybėmis. Taigi jie suprato Obamos sprendimą kaip pagrindą abejoti jo pasižadėjimu gerbti penktąjį straipsnį.

⁵ Young and Gronlund, op. cit., and Keir Leiber and Daryl Press, “The Rise of U.S. Nuclear Primacy, *Foreign Affairs*, March/April 2006, pp 42–54.

⁶ Kad suprastume vyrus ir moteris, kurie suvaidins lemiamą vaidmenį George'o W. Busho administracijoje formuojant užsienio politiką, žr. James Mann, *Rise Of The Vulcans*, New York: Penguin Books, 2004.

⁷ Dėl trumpos diskusijos apie Obamos požiūrį į nusiginklavimą ir raketų gynybą žr. Jonathan Alter, *The Promise: President Obama, Year One*, New York, Simon and Shuster, 2010, pp. 354-55.

⁸ RFE/RL, “An Open Letter to the Obama Administration from Central and Eastern Europe,” July 16, 2009.

2. Santykių su Rusija atkūrimas

Savo atvirame laiške Obamai oficialūs Rytų Europos valstybių asmenys išreiškė susirūpinimą dėl jo plano „atkurti“ santykius su Rusija. „Mūsų viltys, kad santykiai su Rusija pagerės ir kad Maskva pagaliau be išlygų pripažins visišką mūsų suverenitetą ir nepriklausomybę įstojus į NATO ir ES, neišsipildė. Vietoj to Rusija vėl elgiasi kaip revizionistinė valstybė, XIX amžiaus darbotvarkę vykdanči pagal XXI amžiaus taktiką ir metodus“.⁹ Autoriai bėgštavo, kad Jungtinės Valstijos ir didžiosios Europos valstybės gali priimti Medvedevo „Galybių koncerto“ planą, pakeisiantį dabar žemyne egzistuojančią, vertybėmis pagrįstą saugumo sistemą. Oficialiuose sluoksniuose, visame Baltijos jūros rytiniame regione, girdėjosi panašių nuogaštavimų. Pavyzdžiui, Lietuvos prezidentė Dalia Grybauskaitė pareiškė atsisakiusi susitikti su prezidentu Obama, kadangi ji mananti, jog Obamos diskusijos su Rusija dėl nusiginklavimo „neatitinka Rytų Europos ir Baltijos šalių interesų“.¹⁰ Ji ir kiti regiono vadovai ragino JAV valstybės sekretorę Hillary Clinton apsvarstyti konkrečias operatyvines priemones, kurių JAV galėtų imtis siekdama apsaugoti saugumą valstybių, esančių buvusioje sovietinėje erdvėje.

Lenkai ir baltai nuogaštavo, kad be tokių priemonių tam tikru metu jų šalys gali patirti tokį patį Rusijos puolimą, koks teko Gruzijai 2008 metais. Galbūt dar didesnę tiesioginę susirūpinimą kėlė Maskvos žinojimas, kad jie neapsaugoti, ir tai palengvino Kremliui išplėsti nuolaidų prekybinių reikalų ir diplomatinį santykių atvejais. Vien paramos žodžių neužteko nuraminti jų nuogaštavimams – NATO teko imtis konkrečių veiksmų, visiškai remiant Vašingtonui, kad pasiektų šį tikslą. Nuoga tiesa buvo tai, kad NATO neturėjo parengto operatyvinio Baltijos jūros rytinio regiono gynybos plano.

3. Obamos požiūris į „griežtąjį saugumą“ yra švelnus? Jis atsuko Europai nugarą?

Abejonės dėl Obamos ryžto stokos dorojantis su grėsmėmis „griežtąjam saugumui“ dera prie jo oponentų respublikonų sukurtų teiginių, kad jo, kaip ir jo pirmtakų demokratų, požiūris į nacionalinio saugumo reikalus yra „švelnus“. Tuo pat metu Vidurio ir Rytų Europos komentatoriai akcentavo, kad kaip tik respublikonų prezidentas, George'as W. Bushas, atvėrė NATO duris lenkams ir baltams, o dabar Obama jas uždaro gruzinams ir ukrainiečiams.

Tuo pat metu Vidurio ir Rytų Europos šalių žiniasklaida citavo Obamos atsisakymą dalyvauti 2010 m. gegužės mėn. ES viršūnių susitikime, kaip tolesnį įrodymą, kad jo užsienio politikos prioritetuose Europos nebėra. Suprantama,

⁹ Ten pat.

¹⁰ Editor, “Has Grybauskaitė helped Lithuania break free from hostage status,” *The Lithuanian Tribune*, September 14, 2010.

kad du karai, kuriuos Amerika kovojo Vidurio Rytuose, reikalavo jo dėmesio, bet jis buvo per daug arogantiškas ignoruodamas pagrįstą susirūpinimą dėl saugumo, kuris daugeliui Europoje vis dar rūpėjo, ypač gyvenantiems buvusioje sovietinėje erdvėje. Jie taip pat pažymėjo, kad, nors ir būdama už ES ribų, JAV turi įtakos Briuselyje ir didžiosiose Europos sostinėse ir ji galėtų būti panaudota padėti Vidurio ir Rytų Europos šalims narėms pagrįsti savo susirūpinimą ir paremti savo interesus ES struktūrose santykiuose su Rusija. Labiausiai jie troško bendros ES politikos Rusijos atžvilgiu, politikos, nesusedančios iš dvišalių susitarimų tarp Berlyno, Paryžiaus ir Romos, iš vienos pusės, ir Maskvos – iš kitos. Jie jautėsi paprasčiausiai palikti nuošalyje nuo sprendimų, stipriai paveikusių jų gerovę.

Drąsinami savo „draugų“ JAV, jie stipriai kritikavo Obamą, kad nesusiteikia didesnės pagalbos įtrauktam į karą Gruzijos prezidentui, Michailui Saakašviliui. Pavyzdžiui, kai jis paprašė Vašingtoną aprūpinti jo armiją prieš-tankine, priešlėktuvine ir kita puolamąja karine ginkluote, jos negavo. Dar daugiau, sekretorei Clinton duodant pasižadėjimą remti Gruzijos saugumą, Vašingtonas nesiėmė priemonių dėl Gruzijos narystės NATO. Kodėl? Atsakymas buvo akivaizdus: todėl, kad Obama bijojo, jog taip pasielgus jo kampanijai atkurti santykius su Maskva kiltų pavojus – tarp kitų dalykų leistų Kremlui neremti naujosios START sutarties – iniciatyvos, kurią daugelis Rytų Europoje citavo kaip dar vieną įrodymą, kad Obamos Vašingtonas siekia ryšių su Rusija „bet kokia kaina“.

Aukščiau išvardyti pastebėjimai yra pateikti bandant pateisinti bėgštavimus, susijusius su Obamos administracijos ryžtu ginti Baltijos jūros rytinį regioną nuo karinių grėsmių „iš Rytų“. Nors šių šalių oficialūs asmenys gali turėti motyvų išreikšti nuogaštavimus dėl Obamos politikos jų kaimynystėje, patys pesimistiškiausi jų rūpesčiai vis dėlto yra nepagrįsti.

4. Tiesa apie Obamos antibalistinių raketų sistemą

Robertas Gatesas – gynybos ministras Busho vyriausybėje – anksčiau pasirašęs raketinės bazės Rytų Europoje statybos dokumentus, paaiškino, kodėl jis pakeitė savo požiūrį ir dabar atidavė pirmenybę prezidento Obamos įvedamai sistemai. Busho sistema buvo suprojektuota atremti Irano tarpžemyninių balistinių raketų (TBR) grėsmei, bet žvalgybos duomenys parodė, kad ši grėsmė tolina. JAV turėjo spręsti dėl artimos grėsmės, susijusios su Irano trumpo ir vidutinio nuotolio raketomis, kurios netrukus turėjo būti parengtos. Dar daugiau, pagal Busho programą, JAV apsauga būtų buvusi užtikrinta tik 2017 metais, bet pagal naująją pirmoji fazė būtų užbaigta jau 2011 metais. Tuo metu „...mes dislokuosime išbandytas jūroje bazuojamas SM-3 raketų gaudymo sistemas, kurių geba didėja tose srityse, kuriose mes matome didžiausią grėsmę Europai.“ Kaip Gatesas pabrėžė, ši *Aegis* sistema veikia ir yra pigesnė

negu Busho projektas!¹¹ Daug Pentagono vadų laikėsi gana panašios pozicijos ir dvejojo, ar išmintinga švaistyti tokias milžiniškas sumas abejotinos vertės sistemai, kai tuo pat metu Amerikos ginkluotosios pajėgos pervargusios dėl dviejų karų, kariaujamų Vidurio Rytuose.

O kaip dėl kaltinimo, kad Obama atsisakė Busho sistemos spaudžiant Rusijai? Gatesas atsakė, „Rusija visada buvo paranoiška dėl jos (sistemos Rytų Europoje), bet George’as Bushas buvo teisuus. Tai nebuvo grėsmė jiems.“ Ir pridėjo: „Jei viso to netiesioginis rezultatas yra tai, kad rusai jaučiasi mažiau paranoiški ir dabar nori veiksmingiau dirbti su mumis sprenddami tokias grėsmes, kaip Irano balistinės raketos arba branduolinė veikla Irane, tai gauname dividendų.“¹²

Vis dėlto, net tie, kurie pritarė Obamos sprendimui dislokuoti naują raketinės gynybos sistemą, traktavo sprendžiamą problemą pagal tai, kaip ji buvo paskelbta. Pavyzdžiui, laikraštyje *Washington Post* „op-ed“ skiltyje Ann Applebaum, labai gerbiama Amerikoje straipsnių autorė ir Lenkijos užsienio reikalų ministro Radeko Sikorskio žmona, barė administraciją, kad ji atvirai neišpėjo suinteresuotų pusių apie prezidento sprendimą.¹³ Daug oficialių Vidurio ir Rytų Europos asmenų pirmą kartą sužinojo apie tai iš žiniasklaidos, bet ne per diplomatinius kanalus. Tai buvo tipiškas pavyzdys, rodantis, kad nauja, nepatyrusi Amerikos administracija yra neapsaugota nuo klaidų, kurių daugiau patyrusi administracija būtų išvengusi. Klaida buvo padaryta ne iš pikto, bet, nepaisant to, ji buvo bereikalingas ižeidimas, kurį daug Europos apžvalgininkų traktavo kaip derantį prie Obamos nenoro turėti Europos šalių lyderius „įtakos grupėje“.

5. Santykių su Rusija atkūrimas pasitarnauja Europai

2008 m. birželio mėn. Berlyno kreipimesi Rusijos prezidentas Dmitrijus Medvedevas kvietė pradėti naują saugumo bendradarbiavimo erą tarp Amerikos, Europos ir Rusijos.¹⁴ Pasak jo, „vienpoliškumo momentas“, kada JAV veikė kaip pasaulio hegemonas, pasibaigė, o visos saugumo institucijos, susijusios su Amerikos pasauliniu dominavimu, įskaitant NATO, jau nebeveikia. Jo žodžiai buvo mandagiai išklaustyti, bet nesulaukė konkretaus atsako.

Praėjus dviem mėnesiams, rugpjūčio karas užkirto kelią rimtai ir neemocingai diskutijai, susijusiai su šiuo pasiūlymu. Kritikai klausė: „kaip gali

¹¹ Robert M. Gates, „A Better Missile Defense for Safer Europe,” *New York Times*, September 20, 2009.

¹² Ten pat.

¹³ Ann Applebaum, „Letting Europe Drift,” *Washington Post*, September 22, 2009. Dėl naujos sistemos analizės žr. Greg Bruno, „National Missile Defense System: A Status Report,” New York: Council on Foreign Relations, March 18, 2009.

¹⁴ Dmitry Medvedev, Berlin Address, June 6, 2008, President’s Office, Moscow, Russia. Dėl išsamios diskusijos apie Medvedevo planą žr. Richard J. Krickus, *Medvedev’s Plan: Giving Russia A Voice But Not A Veto In A New European Security System*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, December 2009.

Vakarai toleruoti tokias derybas, kai rusų kariuomenė jau įsiveržusi į Gruzijos teritoriją, o Maskva jau atplėšusi ir Abchaziją, ir Pietų Osetiją nuo Gruzijos ir skelbia, kad abu anklavai yra nepriklausomos valstybės.“ Kiti pažymėjo, kad „vertybių skirtumas“ išstūmė bet kokius „bendrus interesus“, kuriuos turėjo Vakarai ir Rusija. Tačiau netrukus, nors ir neatmetę tokių abejonių, rimtų saugumo derybų su Rusija šalininkai pareiškė, kad Gruzijos karas faktiškai parodė, kokios svarbios yra tokios derybos, siekiant išvengti tolesnio konflikto Europoje. Be to, buvo nerimą keliančių įrodymų, kad Gruzijos prezidentas Michailas Saakašvilis vykdė provokacinę politiką ir netvarkė reikalų taip, kad pagerintų Gruzijos perspektyvas tapti NATO nare. Netgi jeigu Maskva apgaule privertė jauną, sunkiai suvaldomą Gruzijos prezidentą pradėti puolimą prieš Pietų Osetiją, jis pats ėmėsi neapgalvotų veiksmų, leidusių tam įvykti. Europos Sąjunga atliko tyrimą ir parengė pranešimą, kur buvo leidžiama suprasti, kad kaip tik jis pradėjo karą. Panašius kaltinimus pateikė ir nepriklausomi saugumo analitikai.¹⁵ Vėliau Amerikos ir Europos vadovai atsuko jam nugarą, kad jo neprognuojamas elgesys nesukeltų dar vieno karinio konflikto su Rusija.¹⁶

Nors buvo išnagrinėta daugybė priežasčių, sukėlusių penkių dienų karą, nebuvo atkreiptas dėmesys į tai, kad jei George'as W. Bushas nebūtų įsiveržęs į Iraką, vargu ar 2008 metais apskritai būtų įvykęs Gruzijos–Rusijos karas. Rusijos gynybos planuotojai žinojo, kad slegiama karo Irake naštos, kuris pareikalavo daugelio gyvybių ir milijardų dolerių, ir sugrįžus į Afganistaną Talibanui, Amerikos kariuomenė buvo pernelyg apsunkinta ir nebuvo pasirengusi imtis atsakomųjų karinių priemonių Europoje. Be to, Busho valdymo laikotarpiu tarptautinė JAV svarba buvo gerokai smukusi ir tuomet mažai Europos vadovų norėjo būti siejami su Vašingtonu. Dar labiau pablogino reikalus tai, kad jau grėsė pražūtingas ekonomikos krachas. Šiomis aplinkybėmis karingai nusiteikę sluoksniai Maskvoje buvo tos nuomonės, kad jie gali veikti be susikompromitavusios Vašingtono vadovybės išikišimo.

Nors tokios galingos NATO narės Europoje, kaip Prancūzija ir Vokietija, ir toliau žadėjo paramą Gruzijai dėl narystės Aljanse, jos taip pat pažymėjo, jog laikas šiam įvykiui dar neatėjo. Oficialūs Amerikos asmenys skelbė panašius pažadus ir aprūpino Tbilisį karine įranga, tačiau atsisakė suteikti Gruzijai puolamąją ginkluotę. Tačiau kalbant apie NATO plėtrą daugelis Vidurio ir Rytų Europos regione užmiršta, kad būtent demokratas Billas Clintonas ėmėsi iniciatyvos paruošti dirvą galimai visų vadinamųjų „naujosios Europos“ šalių narystei ir šias jo pastangas Kongrese parėmė netgi respublikonai.

Praradusi pasitikėjimą Busho administracija, Maskva palankiai reagavo į Obamos išrinkimą, manydama, kad Johno McCaino pergalė iššaldytų Amerikos–Rusijos santykius ir jie būtų tokie, kokie buvo per paskutiniuosius ketverius

¹⁵ Dėl Rusijos veiksams palankios, o Gruzijai kritinės analizės žr. Mark Almond, “Plucky little Georgia? No, the Cold War Reading Won’t Wash: It is Crudely Simplistic to Cast Russia as the Sole Villain in the Clashes over South Ossetia, The West Would Be Wise to Stay out,” *The Guardian*, August 8, 2008.

¹⁶ Žr., pvz. „liberalaus vanago“ nuomonę, Michael O’Hanlon, “Don’t Rush Georgia and Ukraine Into NATO,” *Washington Times*, December 2, 2008.

Busho kadencijos metus. Tarp kitų dalykų Rusijos komentatoriai pažymėjo, kad vienas iš McCaino užsienio politikos patarėjų Randy's Scheunemannas buvo apmokamas lobistas Gruzijos vyriausybėje. Kai kas netgi manė, kad McCaino stovykla paragino Saakašvilį pradėti provokacinius veiksmus, tikintis, kad konfliktas su Rusija kaip nors padės McCainui siekiant prezidento posto.

2009 metų pavasarį Obama susitiko su Rusijos prezidentu Medvedevu, o vėliau – su ministru pirmininku Putinu ir pažymėjo, jog norėtų atkurti santykius su Rusija. Tai atitiko politiką, kurią palaikė tokie respublikonų valstybininkai, kaip Henry's Kissingeris ir George'as Shultzas, kurie teigė, jog draugiški santykiai su Rusija yra gyvybiškai svarbūs JAV saugumo siekiams – kovai su pasauliniu terorizmu, branduolinės ginkluotės plitimo stabdymu ir globalinio atšilimo problemų sprendimu.¹⁷ Neatidėliotinos ir skubios pastangos siekiant atkurti santykius, be abejo, buvo ratifikavimas to, kas buvo pavadinta naująja START sutartimi.

Pagal 2010 metų JAV nacionalinio saugumo strategiją, kurią pasirašė Obama, siekiama „sukurti stabilius, tvirtus, įvairiapusių santykius su Rusija, kurie remtųsi abipusiais interesais“.¹⁸ Ryšium su tuo Amerikos ir Rusijos prezidentai parafavo dokumentą, pakeitusį nustojusią galioti START branduolinės ginkluotės mažinimo sutartį, kurią George'as H. W. Bushas ir Michailas Gorbačiovas pasirašė 1991 m. Sekdami kai kurių Obamos politinių oponentų pavyzdžiu, stebėtojai Vidurio ir Rytų Europos regione išreiškė nerimą dėl šių iniciatyvų. Jos buvo laikomos neabejotinu įrodymu, jog Obamos administracija pasirengusi nusileisti Kremliui buvusių sovietinio bloko valstybių ir buvusių SSRS respublikų kaina.

Tokie oficialūs Amerikos asmenys, kaip valstybės sekretorė Hillary Clinton, nuvyko į šį regioną ir mėgino išsklaidyti būgštavimus tų, kurie jautė šį susirūpinimą. Ji pareiškė, kad geri santykiai su Rusija faktiškai sustiprins visų buvusių komunistinių Europos šalių saugumą, o ne pakenks jam. Panašiai kalbėjo ir jos kolegos Berlyne, Londone, Paryžiuje ir Romoje. Priešingu atveju, argi baltai ir lenkai jaustųsi saugesni, jeigu JAV ir Rusijos santykiai remtųsi šaltojo karo principais?

Tačiau reikšmingiausią pritarimą JAV–Rusijos santykiams atkurti pareiškė Lenkijos užsienio reikalų ministras Radekas Sikorskis, entuziastingas ponios Margaret Thatcher, ilgą laiką Kremliaus komentatorių laikytos „kietosios linijos“ šalininke, gerbėjas. JAV Senatui ginčijantis dėl naujosios START privalumų (antai respublikonų senatorius Jon'as Kyl'is pareiškė, kad jis su savo kolegomis neratifikuos šios sutarties, kol nebus sudarytas naujasis kongresas 2011 m. pradžioje), buvęs Amerikos verslo instituto analitikas išspausdino straipsnį, sukėlusį sujudimą pasaulio užsienio politikos sluoksniuose. Jis pareiškė, kad naujoji START, Europos priešraketinės gynybos sistema, ir JAV–Rusijos santykių atkūrimas atitinka Lenkijos ir visos Europos interesus. Jis taip pat

¹⁷ Henry Kissinger and George Shultz, “Building on Common Ground With Russia,” *Washington Post*, October 8, 2008.

¹⁸ U.S. National Security Strategy, May 2010, The White House, p. 44.

pažymėjo, jog neratifikavus naujosios START kiltų abejonių dėl pasitikėjimo NATO, kartu ir dėl jos išipareigojimų 5-ajam straipsniui.¹⁹ Suprantama, prie jo optimistinio požiūrio prisidėjo ir tai, jog buvo laukiama atvykstant Amerikos karių, padėsiančių Lenkijoje įrengti priešlėktuvinės gynybos sistemą *Patriot*. Vien tas faktas, jog buvo dislokuoti Amerikos daliniai, leido patikėti Obamos administracijos pažadu ginti Baltijos jūros rytinį regioną.

Žinoma, 2009 m. tragiškai žuvus Lenkijos prezidentui Lechui Kaczynskiui ir daugeliui žymių Lenkijos politikų ir kariuomenės vadų, pasaulį sužavėjo tai, kas įvyko vėliau: ryškus santykių tarp Varšuvos ir Maskvos pagerėjimas. Ypač verti dėmesio atrodė ministro pirmininko Vladimiro Putino užuojautos žodžiai ir veiksmai. Iš tikrųjų, šis tragiškas įvykis ir Rusijos reakcija į jį iš dalies paaiškina, kodėl Lenkijos vyriausybė vėliau atkūrė santykius su Maskva.

Zbigniewas Brzezinski, žmogus, kurio pavardė neleidžia Kremliaus valdovams šypsotis, prisijungė prie Vakarų analitikų, kritikavusių Putino pabrėžiamą Varšuvos ir Maskvos draugiškumą kaip galimą ryškų santykių tarp šių senų priešininkių atkūrimą. „Nemanau, kad tai Rusijos žaidžiamas žaidimas“, rašė jis *Time* žurnale. „Tai kažkas nuoširdaus ir labai naujo.“ Buvęs prezidento Jimmy Carterio patarėjas nacionalinio saugumo klausimais ir įtakingas žmogus Obamos administracijoje padarė išvadą, kad, jei tai rodytų Lenkijos ir Rusijos susitaikymą, „geopolitiniu požiūriu tai prilygtų Vokietijos ir Lenkijos susitaikymo svarbai“.²⁰

Nors Baltijos valstybės ir pripažino, jog teigiamai vertina draugiškus santykius su Rusija, tačiau į santykių atkūrimo iniciatyvą jos žiūrėjo atsargiai, daugiausia dėl to, kad, skirtingai nuo didžiosios kaimynės Lenkijos, sumažėjęs jų svarbai jos tapo labiau pažeidžiamos Rusijos spaudimui. Taigi, iki pat svarbaus NATO viršūnių susitikimo Lisabonoje 2010 m. lapkričio viduryje, kai spaudoje mirgėjo antraštės apie naują Aljanso strateginę koncepciją ir suartėjimą su Rusija, estai, latviai ir lietuviai išliko budrūs.

O oficialūs Baltųjų rūmų asmenys citavo teigiamus Kremliaus atsiliepiamus apie bendradarbiavimą su Vakarais saugumo srityje. Pavyzdžiui, jis pritarė griežtesnėms tarptautinėms priemonėms priversti Teheraną paklusti Jungtinių Tautų reikalavimams, kad jų atstovui būtų leista apžiūrėti Irano branduolinius kompleksus. Be to, Rusija patvirtino savo ryžtingus žodžius konkrečiais veiksmais, kuomet nutraukė priešlėktuvinį raketų S-300 pardavimą Iranui ir neteko arti vieno milijardo dolerių. Tuo pat metu Rusija leido naudotis savo sausumos ir oro keliais tiekiant aprūpinimą NATO–Amerikos Tarptautinėms saugumo paramos pajėgoms (*ISAF*) Afganistane. Šiam reikalui anksčiau naudotasi uostais Latvijoje, o nuo 2010 m. gruodžio mėn. Klaipėdos uostas taip pat turėtų atlikti panašią funkciją. Rusija apmokė afganų sraigtasparnių pilotus, finansavo vystymo programas, teikė *ISAF* pajėgoms vertingą žvalgybinę informaciją bei ginkluotę (nors ir ne veltui), kad padėtų joms sunaikinti Al-Qaeda teroristus ir sutriuškinti Talibaną, keliantiems grėsmę Hamido Karzajaus vyriausybei bei jo tautos nepriklausomybei.

¹⁹ Radek Sikorski, “Time To Ratify New START,” Project Syndicate, November 11, 2010.

²⁰ Zbigniew Brzezinski, “From Poland’s Tragedy, Hope for Better Ties with Russia,” *Time CNN World*, April 19, 2010.

6. Obama ir NATO valstybių saugumas

Obamos administracija ne mažiau nei jos pirmtakai palaiko savo sąjungininkus Baltijos jūros rytiniame regione. Obama ir toliau laikosi išsipareigojimo visų NATO narių saugumui. 5 straipsnio reikšmę sustiprina tas faktas, kad jis padėjo pagerinti Amerikos įvaizdį tarptautinės bendrijos akyse. Busho valdymo metais jis taip sparčiai prastėjo, kad netgi Europos viešoji nuomonė rodė, jog žmonės baiminasi Amerikos piktnaudžiavimo savo galia labiau nei panašių veiksmų iš komunistinės Kinijos pusės. Obama, nors ir patyrė sunkumų šalyje ir kai kurių nesėkmių užsienyje, išlaikė sugebėjimą daryti įtaką užsienio lyderiams taip, kad Bushas toli gražu jam neprilygtų. Be to, Taline JAV valstybės sekretorė Hillary Clinton pažymėjo, kad JAV pažadas ginti Europą panaudojant ten dislokuotą JAV branduolinę ginkluotę bus vykdomas netgi ratifikavus naująją START sutartį, o Vašingtonas atkreips dėmesį į Europos susirūpinimą dėl didžiulio Rusijos taktinių branduolinių ginklų arsenalo.

Apskritai paėmus, tvirtinimai – kaip ir požymiai – kad JAV nebeskiria tinkamo dėmesio Europai, turi būti vertinami pasitelkiant kai kuriuos tikrovės faktus.

Pirmiausia, Obama gavo užnuodytą Busho palikimą. Kaip pažymėjo daugelis analitikų, tarp kurių tokie respublikonų politikai, kaip generolas Brentas Scowcroftas ir James'as Bakeris (atitinkamai Busho vyresniojo patarėjas nacionalinio saugumo klausimais ir jo valstybės sekretorius), neteisingam karui Irake nėra pateisinimo. Sadamas Huseinas neturėjo pakankamai masinio naikinimo ginklų, ypač branduolinių, kad keltų grėsmę JAV, ir nebuvo susijęs su Al-Qaeda. Bet Obama paveldėjo ne tik tą bėdą, bet ir „teisingą karą“ Afganistane, į kuri daugelį metų jaunesnysis Bushas nekreipė dėmesio, tuo palengvindamas Talibanui atsigausti.

Pažymėtina, kad Obama nesudvejojo ir dislokavo dar 30 000 JAV karių kovai Afganistane; jam vadovaujant, JAV specialiosios pajėgos parodė ypatingą drąsą, nukaudamos įtakingus Talibano ir Al-Qaeda veikėjus ir, nepaisydamas Pakistano protestų, Obama įsakė smarkiai padidinti nepilotuojamųjų lėktuvų atakų skaičių prieš Pakistano teroristus, naudojančius šią šalį kaip bazę rengti atakoms prieš NATO ir JAV kariuomenę Afganistane.

Antra, pasaulio galios centrui pasislinkus iš Vakarų į Rytus, Obama turėjo atsižvelgti į tai, jog atsirado naujų pasaulio žaidėjų, esančių už Europos ribų, tokių kaip Brazilija, Kinija ir Indija – vadinamosios BRIC valstybės.

Trečia, iš Busho Obama paveldėjo ekonomikos nuosmukį, kuris neleido jam nuosekliai ir apgalvotai sudaryti savo globalinę dienotvarkę. Vietoj to reikėjo įveikti viena po kitos besirandančias krizes, o amerikiečiai priekaištavo, kad jis neatkuriąs JAV ekonomikos. Taip pat reikia prisiminti tai, kad 2010 metų kongreso rinkimuose Amerikos elektoratas ir kandidatai ignoravo užsienio politiką, nors jų šalis kariavo dviejuose karuose.

Ir, pagaliau, savo rinkimų kampanijoje Obamos politiniai konkurentai laikėsi obstrukcionistinės politinės pozicijos, kuri trukdė jam ryžtingai spręsti rimtas vidaus ir užsienio problemas.

Apibendrinimas

Spaudos konferencijoje, įvykusioje po NATO viršūnių susitikimo Lisabonoje, keletu Vidurio ir Rytų Europos vyriausybių narių išreiškė pritarimą Vašingtono siekiam atkurti santykius su Rusija:

- Latvijos užsienio reikalų ministras Valdis Kristovskis pareiškė, kad jis palaiko naujosios START sutarties ratifikavimą JAV Kongrese ir pridūrė: „Mes labai palaikome... šią prezidento Obamos politiką, kuri labai svarbi mūsų regionui.“
- Nikolay Mladenov, Bulgarijos užsienio reikalų ministras, pasakė, kad „...mes visiškai palaikome START sutarties ratifikavimą“.²¹
- Lietuvos užsienio reikalų ministras Audronius Ažubalis taip pat pritarė šiai sutarčiai.
- Lietuvos prezidentė Dalia Grybauskaitė, Lisabonoje susitikusi su prezidentu Obama, pasakė: „5-asis straipsnis pagaliau tapo realiai pritaikomas Baltijos valstybėms. Mes turime viską, ko prašėme viršūnių susitikime. Turime saugumo garantijas Lietuvai ir atvirų durų politiką NATO, kas reiškia, jog visos demokratiškos šalys galės prisijungti, jei jos laikysis nustatytų reikalavimų.“²²

Prieš šį viršūnių susitikimą oficialūs Amerikos asmenys nenoromis komentavo saugumo garantijas, kadangi, kaip pareiškė vienas JAV diplomatas besidominčiam analitikui, „nėra protinga taip elgtis“.²³ Tačiau lapkričio mėn. lenkų laikraštis *Gazeta Wyborcza* pranešė, kad NATO turi planą ginti Baltijos jūros rytinio regiono šalis. Planai Lenkijai, kurie buvo sudaryti 1999 metais, buvo atnaujinti, o naujieji, skirti trims Baltijos šalims, buvo svarstomi. Atsakomybė už operacijas buvo numatyta NATO Jungtinių pajėgų vadovybei Olandijos mieste Brunssume. Užpuolimo atveju būtų dislokuotos 9 divizijos ginti regionui. Be keturių Lenkijos divizijų, JAV, Jungtinė Karalystė ir Vokietija atsiųstų savo pajėgas. JAV ir Britanijos karo laivai taip pat buvo įvardyti kaip vykdymo pajėgų dalis, o jiems aptarnauti buvo numatyta keletas Baltijos jūros rytinio regiono uostų. Oro pajėgų vienetai, įeinantys į jau veikiančią Baltijos oro erdvės policijos sistemą, užtikrintų apsaugą kartu su kitais oro pajėgų daliniais.²⁴

Neseniai pasirodžiusiuose dokumentuose, kuriuos išplatino WikiLeaks, atskleidžiama, kad sausio mėn. NATO sutiko išplėsti Lenkijai sudarytus specialiuosius gynybos planus, įtraukiant į juos ir Baltijos šalis. Šie dokumentai patvirtino ankstesnius pranešimus, kad toks susitarimas buvo rengiamas.²⁵

²¹ “European Foreign Ministers in Support of New START Treaty,” 20 November, 2010, America.gov.

²² Editor, “NATO’s cooperation with Russia will be beneficial for Lithuania too,” *The Lithuanian Tribune*, November 21, 2010.

²³ Neoficialus pokalbis su Amerikos diplomatu šiame regione, 2010 m. rugsėjo mėn.

²⁴ Editor, “Nine possible divisions for defense of Baltic States and Poland,” *The Lithuanian Tribune*, November 18, 2010.

²⁵ “The US embassy cables: The documents”, *Guardian.co.uk*, December 6, 2010.

Amerikos analitikų, atidžiai stebinčių įvykius Baltijos jūros rytiniame regione, požiūriu, reikėtų padaryti keletą išvadų:

- Sekdamos Lenkijos pavyzdžiu, Baltijos šalys turėtų prisijungti prie pagrindinių Vakarų valstybių bendradarbiavimo su Rusija kampanijos ir kartu spręsti bendras saugumo problemas Europoje. Ir tam reikia ne steigti naują „galių koncertą“ Europoje, o laipsniškai įgyvendinti procesą, kur pasiektas susitarimas „lengvesnėse“ srityse pasitarnautų kaip pasitikėjimo stiprinimo priemonė ir kalbant jau apie sudėtingesnius tikslus. Iš esmės šiam procesui buvo pritarta NATO viršūnių susitikime Lisabonoje 2010 metų lapkričio mėn. Galima daryti išvadą, kad naujosios START sutarties ratifikavimas reiškia santykių su Rusija atkūrimo kampanijos pergalę, tačiau nėra garantijos, kad ji pagaliau paskatins ilgalaikį bendradarbiavimą tarp Vakarų ir Rusijos saugumo srityje.
- Nuo šiol Europos Sąjunga vaidins svarbesnį vaidmenį, užtikrindama saugumą Baltijos jūros rytiniame regione, nei buvo praeityje, kai NATO buvo vienintelis saugumo garantas. Tačiau, kaip pastebėjo Dmitrijus Treninas, Rusija turi dėti pastangų, siekdama išspręsti savo nesutarimus ir su Baltijos šalimis, ir su Lenkija. Iš tikrųjų, tai susiję su svarbesne problema: produktyvūs Europos Sąjungos ir Rusijos santykiai nebus įmanomi, kol nebus panaikinta įtampa tarp baltų ir rusų.²⁶ Amerikos baltų bendruomenė nėra nei gausi, nei turtinga, tačiau turi didelį palaikymą abiejose partijose, o tai kartais leidžia jai pasiekti didesnių tikslų. Tai liudija, pavyzdžiui, spaudos konferencija, kurioje Vidurio ir Rytų Europos vadovai išreiškė savo paramą naujai START. Kaip atskleidė *Washington Post*, respublikonų senatorius George'as V. Voinovichius (kuris pareiškė apie savo atsistatydinimą) tikriausiai bus paraginęs Obamos Baltuosius rūmus organizuoti šį renginį. Ohajo senatorius leido suprasti, kad nors jis ir remia naująją START sutartį, bet nepasirašys jos tol, kol nebus tikras, jog jos patvirtinimas nepakenks Baltijos valstybėms ir jos kaimynėms Rytų Europoje. Voinovichius dažnai lankydavosi Lietuvos ambasadoje Vašingtone, tuo parodydamas, kad remia jos saugumą.²⁷
- Neatrodo, jog būtų įmanoma atkurti santykius tarp Rusijos ir Baltijos jūros rytinio regiono valstybių, kol Maskva naudoja savo energijos išteklius rytinėms kaimynėms spausti. Kaip rašė Keithas Smithas, buvęs JAV ambasadorius Lietuvoje, „panaudojusiai „skaldyk ir valdyk“ taktiką Maskvai sėkmingai pavyko sutrukdyti vystyti glaudesnę bendradarbiavimą tarp Europos valstybių tiek ekonomikos, tiek saugumo srityse.“²⁸ Visos Vidurio ir Rytų Europos valstybės tebėra pažeidžiamos

²⁶ Dmitri Trenin, “Russia and Poland: friendship that must not fail,” *Opendemocracy.net*, December 2, 2010.

²⁷ Mary Beth Sheridan, “Arms treaty’s approval is another White House save,” *The Washington Post*, December 23, 2010.

²⁸ Keith C. Smith, “Russian Energy Dependency and the Conflicting Interests of Old and New Europe,” Center for Strategic and International Studies, May 12, 2010, p. 2.

energetinio šantažo, turint galvoje jų priklausomybę nuo Rusijos energijos išteklių eksporto. Europos Sąjungai nepavyko imtis šios problemos sprendimo.

- Kad būtų ištaisyta ši klaida, Smithas ragina Europos Sąjungą plėtoti bendrą energetikos politiką, kuri paisytų ir energiją tiekiančių, ir energiją vartojančių valstybių interesų. Tačiau turint omenyje tą faktą, kad didžiosios Europos šalys, kaip, pavyzdžiui, Vokietija, teikia pirmenybę dvišaliam, o ne Europos Sąjungos požiūriui į Europos priklausomybę nuo Rusijos energijos išteklių tiekimo, būtų neprotinga manyti, kad dabartinės tendencijos veda šia kryptimi. Iš tikro, Europos ekonomikos bėdos ir būgštavimai dėl euro gyvybingumo suteikė peno euroskeptikams ir kitoms interesų grupėms, keliantiems rimtą grėsmę visam Europos projektui. Nors kai kurie atkaklūs Europos Sąjungos rėmėjai turi vilčių, kad Europos ekonomikos problemos suteiks naują stimulą kurti suvienytą Europą su stipria vykdomąja valdžia – tai būtina sąlyga produktyviems santykiams su Rusija – tačiau atrodo, jog turimi faktai rodo ne tokią perspektyvią Europos Sąjungos ateitį. Tai reiškia, jog, padedamos savo draugiškų Šiaurės kaimynių, Baltijos jūros rytinio regiono šalys turi stengtis per trumpą laiką pasiekti energetinį saugumą. Reikia tikėtis, kad ilgainiui Vokietija, kaip ir kitos didžiosios Europos valstybės, supras, kad išmintinga sukurti tokią energetinio saugumo sistemą, kuri Europos Sąjungoje skatintų vieningumą, o ne susiskaldymą.
- Korupcija, o ne puolantys rusų tankai kelia didžiausią pavojų saugumui Baltijos jūros rytinio regiono šalims. Korupcinė veikla, pasireišianti tarp teisėjų, teisėsaugos ir kitų valdžios pareigūnų, taip pat gydytojų bei pedagogų, daro didelę ir žalingą įtaką regiono visuomenei, kuri yra daug nuveikusi, kurdama demokratinį valdymą bei laisvosios rinkos ekonomiką. Išplitusi korupcija kelia pavojų ekonomikos raidai: užkerta kelią užsienio investicijoms, kenkia prekybiniams santykiams ir didina ekonominę nelygybę. Be to, piktnaudžiavimas valdžia sudaro sąlygas atsirasti politiniam susvetimėjimui, kuris savo ruožtu skatina demagoginę politiką. Esant tokioms sąlygoms, valstybės negali susitelkti ir pasiekti vienybės, kuri reikalinga siekiant nugalėti išorines grėsmes savo saugumui. Nėra abejonės, kad šalies susiskaldymas skatina priešišku užsienio jėgų provokacinius veiksmus.
- Tai, kad nėra vieningumo tarp Baltijos jūros rytinio regiono šalių, ir toliau neleidžia joms kolektyviai spręsti problemų, susijusių su bendrais pavojais jų saugumui. Pavyzdžiui, Lenkijos–Lietuvos santykiai pastaruoju metu pasižymi griežta retorika ir nesugebėjimu užbaigti daugybės ginčų, skatinančių nesantaiką tarp abiejų tautų. Būtina, kad Lenkija ir jos mažesnės Baltijos kaimynės savo nesutarimus spręstų pačios, o ne Europos Sąjunga ar JAV.